

<https://doi.org/10.26565/2075-1834-2024-38-18>

УДК 343.2/7

Є.О. РІЯКО

аспірант юридичного факультету

E-mail: riyako.e@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-1422-007X>

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

м. Харків, 61022, майдан Свободи 4

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ МЕЖ НАЦІОНАЛЬНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ЮРИСДИКЦІЇ В УКРАЇНІ ТА НІМЕЧЧИНІ (ДОСВІД ПОРІВНЯЛЬНОГО АНАЛІЗУ)

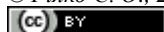
АНОТАЦІЯ: *Вступ.* Європейський вектор розвитку є для України єдиним та безальтернативним шляхом удосконалення правової держави та механізмів розвитку громадянського суспільства, захисту прав і свобод людини і громадянина на своїй території. Викладене вимагає вивчення досвіду регулювання й охорони суспільних відносин, які використовуються партнерами України по європейському простору. Так, Федеративна Республіка Німеччина (ФРН), яка багато років посідає одне з чільних місць у Індексі верховенства права, є традиційно сильною правовою державою та може вважатися гідним для наслідування прикладом у вирішенні багатьох соціальних, економічних та правових проблем. Зокрема, до останніх належить визначення меж національної кримінально-правової юрисдикції, тобто повноважень конкретної держави застосовувати, керуючись внутрішнім (національним) кримінальним законодавством, обмеження прав і свобод особи та реальних можливостей агентів цієї ж держави підтримувати певний порядок суспільних відносин на певній території. Визначення таких меж потрібне й для усунення конкуренції між уповноваженими агентами різних суб'єктів міжнародного права під час виконання ними правоохоронних функцій та здійснення правосуддя.

Метою цієї публікації є порівняння способів визначення меж національної кримінально-правової юрисдикції у відповідних законодавчих актах України й ФРН та одержання науково обґрунтованих результатів, які дозволять оцінити якість її регулювання у вітчизняному кримінальному праві. Методологічну основу для цього дослідження складають традиційні прийоми наукового пізнання (юридичний (догматичний), філологічний й системний методи), але перш за все її утворює компаративний (порівняльний, порівняльно-правовий) метод.

Короткий зміст основних результатів дослідження. У КК України питання меж національної юрисдикції врегульовано ретельно. Їх забезпечують ст.ст. 6–10 цього закону. На їх підставі в літературі виділяють чотири принципи чинності та дії національного законодавства про кримінальну відповідальність, з яких пріоритетним є територіальний принцип. Він встановлює просторові межі повноважень агентів держави у кримінально-правових відносинах, поширення їх на певну територію незалежно від громадянства особи, яка вчинила кримінальне правопорушення на ній. Основний зміст цього принципу викладено у ч. 1 ст. 6 КК України: «особи, які вчинили кримінальні правопорушення на території України, підлягають кримінальній відповідальності за цим Кодексом». Отже, національна кримінально-правова юрисдикція України поширюється на всі події, які містять ознаки кримінального правопорушення та вчинені в межах простору, що ідентифікується як «територія України». Об'єктів, з яких утворюється цей простір, КК не називає. КК України вказує критерії, за якими правопорушення класифікується як вчинене в межах національної кримінально-правової юрисдикції: якщо його було почато, продовжено, закінчено або припинено на території України, а також якщо його виконавець або хоча б один із співучасників діяв на території України (ч.ч. 2, 3 ст. 6 КК України). Слід згадати й винятковий припис, розміщений у його ч. 4 ст. 6 КК України щодо обмеження кримінально-правової юрисдикції, відоме як «дипломатичний імунітет».

Кримінальний закон ФРН також містить правило, згідно якого кримінальне право Німеччини поширюється на злочини, вчинені в цій країні, що є основою територіальної національної кримінально-правової юрисдикції ФРН. Як і в українському КК, в німецькому не вказано окремих просторів та об'єктів, на які поширюється застосування цього закону. Тлумачення § 9 КК ФРН з урахуванням припису його § 3 дозволяє зробити висновок, що кримінально-правова юрисдикція Німеччини поширюється на кримінальні правопорушення за наявності будь-якої однієї з таких об'єктивних ознак (альтернативні об'єктивні критерії для визнання повноважень органів охорони правопорядку реалізувати національну кримінально-правову юрисдикцію): а) суспільно небезпечне діяння вчинене в ФРН; б) суспільно небезпечний наслідок відбувся в ФРН; в) співучасник кримінального правопорушення, виконаного за межами ФРН, вчинив у цій країні діяння в межах своєї ролі. Зазначені ознаки можна позначити як альтернативні об'єктивні критерії визначення повноважень органів охорони правопорядку реалізувати національну кримінально-правову юрисдикцію. Як бачимо, в такому вигляді з цими положеннями німецького кримінального законодавства цілком адекватно співвідносяться правила ч. 2 та 3 ст. 6 КК України. Водночас, КК ФРН містить і суб'єктивні критерії, за наявності яких національна кримінально-правова

© Ріяко Є. О., 2024

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4

юрисдикція ФРН поширюється на злочин. Вони полягають у такому: а) згідно з уявленням злочинця територія ФРН мала стати місцем настання результату (наслідку) його кримінального правопорушення; б) згідно з уявленням співучасника територія ФРН мала стати місцем вчинення кримінального правопорушення. На відміну від КК України, регулюючи межі національної кримінально-правової юрисдикції, КК ФРН не передбачає винятків з неї, подібних до передбаченого у ч. 4 ст. 6 КК України.

Висновки. Принципових відмінностей між регулюванням меж національної кримінально-правової юрисдикції за законодавством України та ФРН не виявлено. В обох державах вона поширюється на всі кримінальні правопорушення, вчинені в межах державної території (без уточнення в КК об'єктів, які до неї належать). Об'єктивні критерії визнання правопорушення таким, на яке поширюється така юрисдикція, майже тотожні (хоч в українському кримінальному законі їх описано більш деталізовано). Водночас, в КК України не передбачено відповідного суб'єктивного критерію (суб'єктивних критеріїв). Зважаючи на те, що в кримінальному праві України (як і в кримінальному праві Німеччини) питанням суб'єктивної сторони кримінального правопорушення (як елементу його складу) приділяється максимальна увага, використання в майбутньому суб'єктивного критерію поряд із об'єктивним для визначення в КК України меж національної кримінально-правової юрисдикції видається цілком прийнятним. Його імплементація дозволить уточнити ці межі. Крім того, порівняльний аналіз свідчить, що перевагою використаного в КК України способу визначення територіальних меж кримінально-правової України є визначення в ньому винятків із неї (регулювання дипломатичного імунітету), що робить вирішення цього питання більш завершеним.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: закон про кримінальну відповідальність; Кримінальний кодекс; чинність та дія закону про кримінальну відповідальність; кримінально-правова юрисдикція; вчинення кримінального правопорушення; застосування кримінального закону; компаративний метод в кримінальному праві.

Як цитувати: Ріако Є. О. Особливості визначення територіальних меж національної кримінально-правової юрисдикції в Україні та Німеччині (досвід порівняльного аналізу). *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, серія «Право»*. 2024. Вип. 38. С. 161-168. <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2024-38-18>

In cites: Y. O. Riyako (2024) Peculiarities of determining the territorial limits of national criminal jurisdiction in Ukraine and Germany (experience of comparative analysis). *The Journal of V.N. Karazin Kharkiv National University, Series "Law"*, (38), P. 161-168. <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2024-38-18> (in Ukrainian)

Вступ. Із часу відновлення державної Незалежності у своїх фундаментальних конституційних актах Україна недвозначно ідентифікує себе як частину демократичної світової спільноти, державу, яка прагне стати повноправним актором на арені загальноєвропейської політики. Сьогодні, незважаючи на створені повномасштабними й злочинними воєнними діями країни-агресора проти України перешкоди її соціально-економічному розвитку, попри спроби росії зруйнувати національний суверенітет і територіальну цілісність, наша країна продовжує цілеспрямований рух до повноцінної європейської інтеграції. Власне, європейський вектор розвитку є для України єдиним та безальтернативним шляхом удосконалення правової держави та механізмів розвитку громадянського суспільства, захисту прав і свобод людини і громадянина на своїй території. Все викладене вимагає від суб'єктів, відповідальних за функціонування національної правової системи, уважного й водночас критичного вивчення та, у разі потреби, – національно-правової імплементації (інтеграції в законодавство) досвіду регулювання й охорони суспільних відносин, а також тих правових і нормативних засобів та прийомів вирішення цих завдань, які використовуються партнерами України по європейському простору. Зокрема, неабиякий інтерес становить німецьке законодавство, адже саме воно є уособленням «мат-

риці» романо-германської правової системи, до якої, як відомо, належить і українське право. Також важливо взяти до уваги, що згідно із даними Світового проекту з правосуддя Німеччина (Федеративна Республіка Німеччина, ФРН) вже багато років посідає одне з чільних місць у Індексі верховенства права (так, у 2024 та 2023 роках ця країна обійняла п'яте місце в світі за такими показниками, як фундаментальні права, повноваження й прозорість інститутів влади, рівень корупції, правопорядок, безпека, правозастосування, правосуддя (цивільне й кримінальне), а також неформальна справедливість)[1]), тобто вона є традиційно сильною правовою державою. Не випадково українські науковці у порівняльно-правових дослідженнях нерідко звертаються до фундаментальних положень кримінального права саме ФРН[2]. Окрім того, слід враховувати, що саме Німеччина сьогодні є одним із найбільш потужних учасників (політичних й економічних лідерів) Європейського Союзу, тобто може вважатися гідним для наслідування прикладом у вирішенні багатьох соціальних, економічних та правових проблем. Зокрема, до останніх належить визначення меж національної кримінально-правової юрисдикції, тобто повноважень конкретної держави застосовувати, керуючись внутрішнім (національним) кримінальним законодавством (в Україні воно позначене також як «законодавство про кримінальну

відповідальність»), обмеження прав і свобод особи та реальних можливостей агентів цієї ж держави (таких як правоохоронні органи, органи кримінальною юстиції, спецслужби) підтримувати певний порядок суспільних відносин на певній території. Воно є необхідним для забезпечення повноти реалізації обов'язків держави щодо забезпечення й підтримання правопорядку (охорони суспільних відносин, регулювання правовідносин, запобігання правопорушенням та реагування правовими засобами на протиправну (зокрема кримінальну) поведінку особи). Визначення таких меж потрібне й для усунення (принаймні, мінімізації) конкуренції між уповноваженими агентами різних суб'єктів міжнародного права під час виконання правоохоронних функцій та здійснення правосуддя. Нарешті, в світлі перспектив євроінтеграції, в Україні важливо розуміти, яким чином в цій спільноті регулюється розподіл компетенції на встановлення правопорядку кримінально-правовими засобами, адже, як слушно відзначається фахівцями в дослідженнях цих питань, акцент у розбудові ЄС «традиційно робиться на правових засадах його функціонування та гармонійній взаємодії з міжнародним правопорядком та національними правовими системами держав-учасниць» [3, с. 36].

Мета дослідження. Зважаючи на викладене вище, метою цієї публікації є порівняння способів визначення меж національної кримінально-правової юрисдикції у відповідних законодавчих актах України й ФРН (Німеччини) та одержання науково обґрунтованих результатів, які дозволять оцінити якість її регулювання у вітчизняному кримінальному праві.

Методологічну основу для цього дослідження, поряд із такими традиційними засобами наукового пізнання як юридичний (догматичний), філологічний й системний методи, становить компаративний (порівняльний, порівняльно-правовий) метод. Наразі він міцно закріпився в методологічному інструментарії наук кримінально-правового циклу [4, с. 89–90]. У кримінально-правових дослідженнях цей метод полягає у «зіставленні двох чи більше таких, що можуть бути порівняні, об'єктів та виділення в них загального, спільного, схожого, відмінного та унікального» [5, с. 184].

Стан наукового дослідження теми. Сформувався й окремий напрям таких кримінально-правових досліджень (до якого належать такі сучасні українські правознавці як М. Хавронюк, В. Харченко, Ю. Баулін, О. Литвинов, В. Туляков, Л. Стрельцов, О. Житний, П.

Берзін, Є. Назимко та деякі інші автори), здобутки яких послужили формуванню методологічного інструментарію цієї роботи.

Основні результати дослідження. Приступаючи до викладу основного матеріалу варто наголосити, що загальні засади національної кримінально-правової юрисдикції, у тому числі встановлення її меж, в нашій державі визначає перш за все Конституція України (далі – Конституція).

До принципово важливих в цьому випадку слід віднести такі постулати Основного Закону: 1) суверенітет України поширюється на всю її територію (ч. 1 ст. 2 Конституції); 2) держава відповідає перед людиною за свою діяльність (ч. 2 ст. 3 Конституції); 3) чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України (ч. 1 ст. 9 Конституції); 4) зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визнаними принципами і нормами міжнародного права (ст. 18 Конституції); 5) органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (ч. 2 ст. 19 Конституції); 6) іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, – за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України (ч. 1 ст. 26 Конституції України); 7) кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей (ч. 1 ст. 68 Конституції) [6].

У чинному Кримінальному кодексі (далі – КК) України питання меж національної юрисдикції врегульовано досить ретельно (що, втім, не виключає можливості постановки в подальшому питання про удосконалення відповідних механізмів). Їх забезпечують перш за все приписи, розміщені в ст.ст. 6–10 цього закону. Загалом на їх підставі в літературі сьогодні виділяють, як правило, чотири принципи чинності та дії національного законодавства про кримінальну відповідальність: територіальний, громадянства, реальний, універсальний [7, с. 34]. З них пріоритетним та таким, що застосовується в практичній діяльності органів

кримінальної юстиції найчастіше, є перший принцип.

«Територія як просторова сфера дії кримінального права України має особливе значення для обґрунтування меж, в яких ця галузь виконує свої функції», – підкреслює О. Житний [8, с. 59–60]. Справді, будь-яка кримінально значуща подія розпочинається, розвивається і завершується у певних місцях, на певних територіях. На цих територіях діють, реалізують свої права та виконують свої обов'язки учасники (суб'єкти) породжених цією подією правовідносин (кримінально-правових та кримінально-процесуальних).

Територіальний (національний) принцип чинності закону про кримінальну відповідальність у просторі встановлює просторові межі повноважень агентів держави у кримінально-правових відносинах, поширення їх на певну територію незалежно від громадянства особи, яка вчинила кримінальне правопорушення на цій території.

Основний зміст цього принципу викладено у ч. 1 ст. 6 КК України: «особи, які вчинили кримінальні правопорушення на території України, підлягають кримінальній відповідальності за цим Кодексом» (тут під «особами» слід розуміти таких, які відповідають вимогам до суб'єктів кримінальних правопорушень, визначеним у ч. 1 ст. 18 КК України, тобто фізичних, осудних й таких, котрі досягли певного мінімального віку) [9]. Отже, національна кримінально-правова юрисдикція нашої держави поширюється на всі події, які містять ознаки кримінального правопорушення та вчинені фізичними осудними особами у певному віці в межах простору, що ідентифікується як «територія України». Між тим, конкретних об'єктів, з яких утворюється цей простір, український законодавець в КК не називає. Тому в цій частині приписи кримінального законодавства мають «приховано бланкетний» характер, адже для з'ясування їх змісту доводиться звертатися до інших (які перебувають за межами кримінального права) нормативних джерел. Зокрема, під час характеристики територіального принципу чинності кримінального закону в просторі та тлумачення приписів ст. 6 КК України фахівці неодмінно посилаються на національне й міжнародне законодавство про державну територію. Так, у кримінально-правовій літературі вказується, що державною територією України є «частина земної кулі, яка перебуває під суверенітетом України й зовнішні межі якої позначає її державний кордон. Закон України «Про державний кордон України» визначає його як лінію і вертикальну по-

верхню, що проходить по цій лінії, які визначають межі території України – суші, вод, надр, повітряного простору. Це суходіл (у т. ч. острови у відкритому морі, що належать Україні); внутрішні води, тобто визначені відповідними лініями або такі, що історично належать Україні, морські води, води портів, бухт, заток, губ і лиманів, гаваней і рейдів та інших водойми, частини вод річок, озер та інших водойм; надра в межах кордонів України, у т. ч. надра під територіальним морем (на глибину, доступну для їх геологічного освоєння); повітряний простір над суходолом і водним простором, у т. ч. над територіальним морем (на висоту до 100–110 км над рівнем моря); смуга прибережних морських вод завширшки до 12 морських миль, відлічуваних від лінії найбільшого відпливу як на материку, так і на островах, що належать Україні, або від прямих вихідних ліній, які з'єднують відповідні точки (територіальне море)» [7, с. 36]. Окрім того, на підставі норм міжнародного права (зокрема, морського й повітряного) у кримінально-правових джерелах актуальність територіального принципу визнається й щодо т.зв. «об'єктів, що прирівнюються до території України». До останніх включають, зокрема, військові повітряні об'єкти України в будь-якому місці за межами повітряного простору України, військові кораблі чи шлюпки під прапором України (незалежно від того, де вони фактично перебувають), невійськові кораблі чи шлюпки, приписані до портів України та під прапором України (у відкритому морі), невійськові повітряні об'єкти, зареєстровані в Україні (у відкритому повітряному просторі) [10, с. 100].

Український законодавець вказує також і на критерії, за якими правопорушення класифікується як вчинене в межах національної кримінально-правової юрисдикції: якщо його було почато, продовжено, закінчено або припинено на території України, а також якщо його виконавець або хоча б один зі співучасників діяв на території України (ч.ч. 2, 3 ст. 6 КК України).

Нарешті, у огляді регламентації національної кримінальної юрисдикції за територіальним принципом за КК України слід відзначити й винятковий припис, розміщений у його ч. 4 ст. 6: «питання про кримінальну відповідальність дипломатичних представників іноземних держав та інших громадян, які за законами України і міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, не є підсудні у кримінальних справах судам України, в разі вчинення ними кримінального правопорушення на території України

вирішується дипломатичним шляхом»[9]. Як бачимо, безпосередньо у КК український законодавець обмежує повноваження агентів держави на застосування релевантного національного законодавства (відповідно, кримінального та кримінального процесуального) щодо певного кола суб'єктів за кримінальні правопорушення, вчинені ними на території України (це обмеження кримінально-правової юрисдикції також відоме як «дипломатичний імунітет»[11]).

Як і КК України, головне джерело кримінального права ФРН – Кримінальний закон ФРН (Strafgesetzbuch, далі – КК ФРН[12]) містить у своїй структурі Загальну частину (Allgemeiner Teil). Так само як і в КК України, вона є комплексом загальнорегулятивних універсальних нормативних приписів, які поширюються на випадки вчинення будь-яких діянь, передбачених цим законом.

Розділ перший КК ФРН має назву «Кримінальний закон» та розпочинається главою першою «Сфера дії» (Geltungsbereich). Серед іншого, він містить § 3 «Geltung für Inlandstaaten» (в українському перекладі КК ФРН – «Дія по відношенню до злочинів, вчинених у нашій країні»[13, с. 26]), який містить правило, згідно якого кримінальне право Німеччини поширюється на злочини, вчинені в цій країні («das deutsche Strafrecht gilt für Taten, die im Inland begangen werden»). Зазначена норма є, по суті, основою територіальної національної кримінально-правової юрисдикції ФРН. У КК України її аналогом є згадана вище ч. 1 ст. 6 КК. Слід відзначити, що як і в українському, у німецькому кримінальному кодексі не визначено конкретних об'єктів, які визнаються державною територією (і, відповідно, на які поширюється застосування цього закону). Водночас, приписів, повною мірою тотожних нормам КК України, які вказують на критерії віднесення кримінальних правопорушень до таких, що перебувають під національною кримінальною юрисдикцією, КК ФРН не містить. Між тим, в ньому є припис під назвою «Місце вчинення злочину» (§ 9 «Ort der Tat»), згідно якого: 1) злочин вчинено в будь-якому місці, де діяв або, у разі бездіяльності, повинен був діяти злочинець, або в якому настав результат, що входить до складу злочину, або цей результат мав настати згідно з уявленням злочинця; 2) участь у злочині відбувається як у місці, де було вчинено злочин, так і в будь-якому місці, де співучасник діяв (або повинен був діяти у разі бездіяльності) або там, де, на його думку, дія повинна була бути вчинена. Якщо учасник вчиненого за кордоном злочину діяв усередині

країни, то кримінальне законодавство Німеччини поширюється на участь у злочині, навіть якщо злочин не карається за законом місця його вчинення[12]. Системне тлумачення цієї норми з урахуванням припису § 3 КК ФРН дозволяє зробити висновок, що кримінально-правова юрисдикція Німеччини поширюється на кримінальні правопорушення за наявності будь-якої однієї з таких об'єктивних ознак (альтернативні об'єктивні критерії для визнання повноважень органів охорони правопорядку реалізувати національну кримінально-правову юрисдикцію): а) суспільно небезпечне діяння вчинене в ФРН; б) суспільно небезпечний наслідок відбувся в ФРН; в) співучасник кримінального правопорушення, виконаного за межами ФРН, вчинив у цій країні діяння в межах своєї ролі. Зазначені ознаки можна позначити як альтернативні об'єктивні критерії визначення повноважень органів охорони правопорядку реалізувати національну кримінально-правову юрисдикцію. Як бачимо, в такому вигляді з цими положеннями німецького кримінального законодавства цілком адекватно співвідносяться правила ч. 2 та 3 ст. 6 КК України. Водночас, в КК ФРН бачимо й приписи, відповідників яким українське законодавство про кримінальну відповідальність не містить. Це законодавчі вказівки на суб'єктивні критерії, за наявності яких національна кримінально-правова юрисдикція ФРН поширюється на злочин. Вони полягають у такому: а) згідно з уявленням особи територія ФРН мала стати місцем настання результату (наслідку) його кримінального правопорушення; б) згідно з уявленням співучасника територія ФРН мала стати місцем вчинення кримінального правопорушення.

Висновки. Порівняльний аналіз свідчить, що, на відміну від КК України, регулювання меж національної кримінально-правової юрисдикції у КК ФРН не передбачає винятків з неї. Так, у головному кримінально-правовому акті Німеччини не виявлено приписів, подібних до ч. 4 ст. 6 КК України[14, с. 242]. Очевидно, органи кримінальної юстиції цієї держави при визначенні меж національної кримінально-правової юрисдикції і винятків із неї (зокрема у випадках порушення кримінального закону особою, яка наділена дипломатичним імунітетом від такої юрисдикції) керуються безпосередньо нормами міжнародного права (наприклад, Віденською конвенцією про дипломатичні зносини 1961 р., Конвенцією про привілеї та імунітети ООН 1946 р., Конвенцією про привілеї й імунітети спеціалізованих установ ООН 1947 р., Віденською конвенцією

про представництво держав у їхніх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру 1975 р. та ін.). Такий спосіб врегулювання розглядуваного питання можна назвати прямим. Втім, він вимагає від працівників правоохоронних органів керуватися безпосередньо міжнародним договором у внутрішніх кримінально-правових (і кримінально-процесуальних) відносинах, що може викликати певні проблеми.

Результати стислого порівняльного дослідження галузевого (кримінально-правового) регулювання меж національної кримінально-правової юрисдикції за законодавством України та ФРН дозволяють стверджувати, що принципів відмінностей між цими джерелами в цій частині не виявлено. Питання вирішене досить якісно. За загальним правилом, національна кримінально-правова юрисдикція поширюється на всі кримінальні правопорушення, вчинені в межах державної території (без уточнення об'єктів, які до неї належать). На цій об'єктивні критерії визнання правопорушення таким, на яке поширюється зазначена юрисдикція, майже тотожні (хоч слід визнати, що в українському законі вони описані більш деталізовано та враховують різні форми вчинення кримінальних правопорушень – триваюче, транскордонне, групове і т.ін.). Водночас, в КК України, на відміну від німецького кримінального закону, не передбачено відповідного суб'єктивного критерію (суб'єктивних критеріїв). Зважаючи на те, що в кримінальному праві України (як і в кримінальному праві ФРН) питанням суб'єктивної сторони кримі-

нального правопорушення (як елементу його складу) приділяється традиційно значна увага, використання в майбутньому суб'єктивного критерію для визначення в КК України меж національної кримінально-правової юрисдикції видається цілком прийнятним. Його імплементація, на нашу думку, дозволить належним чином уточнити ці межі.

Водночас, видається, що використання такого критерію є практично можливим і не ускладнить правозастосування, адже суб'єктивна сторона кримінального правопорушення встановлюється у всіх без винятку випадках кримінальних проваджень (відповідно, в межах цього можна виявити й уявлення правопорушника про місце (територію) вчинення діяння чи настання його наслідку та вирішити, чи поширюється на вчинене національна кримінально-правова юрисдикція).

Крім того, порівняльний аналіз свідчить, що перевагою використаного в КК України способу визначення територіальних меж кримінально-правової України є визначення в цьому законі винятків із них (регулювання кримінально-правового наслідку наявності дипломатичного імунітету), що робить вирішення цього питання логічно завершеним (адже у Німеччині для вирішення цього питання слід безпосередньо застосовувати міжнародні договори, тобто у вирішенні питань кримінально-правових наслідків діяння виходити за межі національного кримінального права).

Водночас, проведений аналіз підтвердив, що дослідження зазначеної проблематики варто продовжити.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. World Justice Project. The Global Rule of Law Recession Continues. URL: <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/global>.
2. Берзін П.С., Волинець Р.А., Берзіна А.Б. Принцип законності в кримінальному праві України та ФРН: окремі нормативні і правозастосовні аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. № 72 (2). С. 121–126. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.72.52>
3. Сergygin V.O., Voronov M.M., Chervyazova A.O. Конституційне право як провідна галузь права Європейського Союзу: концептуальний підхід. *Juris Europensis Scientia*. 2020. Вип. 4. С. 34–42.
4. Житний О. О. Гносеологічні засади інтернаціональних кримінально-правових досліджень (питання застосування порівняльного методу). *Право і безпека*. 2013. № 4 (51). С. 89–94.
5. Колодін Д. О., Степаненко О. В. Порівняльний метод в кримінально-правовому дослідженні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 1. С. 181–185. DOI: <https://doi.org/10.32782/392262>.
6. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
7. Кримінальне право України. Загальна частина: навчальний посібник. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 444 с.
8. Житний О.О. Просторові аспекти чинності національного кримінального закону: деякі проблеми регламентації. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2015. № 3 (11). С. 59–69.
9. Кримінальний Кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
10. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право: Навчальний посібник / За заг. ред. М.І. Хавронюка. Київ: Ваіте, 2014. 944 с.

11. Бегунц А. Феномен імунітетів у кримінальному праві України. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2023. Вип. 34. С. 125–132. DOI: <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2022-34-15>
12. Strafgesetzbuch (StGB). Ausfertigungsdatum: 15.05.1871. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/>.
13. Карне законодавство ФРН. Збірка перекладів. Київ: ВАІТЕ, 2016. 408 с.
14. Ріяко Є. О. Обмеження національної кримінально-правової юрисдикції (деякий досвід порівняльного аналізу). *Юридичні аспекти протидії сучасним загрозам сталому розвитку: тези доповідей XV Міжнародної науково-практичної конференції «Від громадянського суспільства – до правової держави» (Харків, 07 червня 2024 року)*. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2024. С. 240–242.

Стаття надійшла до редакції 01.10.2024

Стаття рекомендована до друку 09.11.2024

Y. O.RIYAKO

PhD student, Faculty of Law, School of Law

E-mail: riyako.e@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-1422-007X>

V. N. Karazin Kharkiv National University

Kharkiv, 61022, Svobody Square, 4

PECULIARITIES OF DETERMINING THE TERRITORIAL LIMITS OF NATIONAL CRIMINAL JURISDICTION IN UKRAINE AND GERMANY (EXPERIENCE OF COMPARATIVE ANALYSIS)

ANNOTATION. *Introduction.* For Ukraine, the European vector of development is the only and only way to improve the rule of law and mechanisms for the development of civil society, protection of human and civil rights and freedoms on its territory. The above requires studying the experience of regulating and protecting social relations used by Ukraine's partners in the European space. For example, the Federal Republic of Germany (Germany), which has been ranked high in the Rule of Law Index for many years, is traditionally a strong rule of law state and can be considered a worthy example in solving many social, economic and legal problems. In particular, the latter include determining the limits of national criminal jurisdiction, i.e. the powers of a particular state to apply, guided by domestic (national) criminal law, restrictions on the rights and freedoms of individuals and the real capabilities of agents of the same state to maintain a certain order of social relations in a certain territory. The definition of such limits is also necessary to eliminate competition between authorized agents of different subjects of international law in the performance of their law enforcement functions and administration of justice.

The purpose of this publication is to compare the methods of determining the limits of national criminal jurisdiction in the relevant legislative acts of Ukraine and Germany and to obtain scientifically sound results which will allow assessing the quality of its regulation in national criminal law. The methodological basis for this study is formed by the traditional methods of scientific knowledge (legal (dogmatic), philological and systemic methods), but above all, it is formed by the comparative (comparative, comparative legal) method.

Summary of the main results of the study! In the CC of Ukraine, the issue of the limits of national jurisdiction is regulated thoroughly, and they are provided for in Articles 6-10 of this law. Based on them, the literature distinguishes four principles of validity and effect of national legislation on criminal liability, of which the territorial principle is the priority. It establishes the spatial limits of the powers of state agents in criminal law relations, extending them to a certain territory regardless of the citizenship of the person who committed a criminal offense there. The main content of this principle is set forth in part 1 of Article 6 of the Criminal Code of Ukraine: "persons who have committed criminal offenses on the territory of Ukraine shall be subject to criminal liability under this Code". Thus, the national criminal jurisdiction of Ukraine extends to all events that contain signs of a criminal offense and are committed within the space identified as the "territory of Ukraine". The CC does not name the objects that make up this space. The CC of Ukraine specifies the criteria by which an offense is classified as committed within the national criminal jurisdiction: if it was started, continued, completed or terminated on the territory of Ukraine, as well as if its perpetrator or at least one of the accomplices acted on the territory of Ukraine (Article 6(2), (3) of the CC of Ukraine). It is also worth mentioning the exceptional provision contained in its part 4 of Article 6 of the Criminal Code of Ukraine on the limitation of criminal jurisdiction, known as "diplomatic immunity".

The German Criminal Law also contains a rule that German criminal law applies to crimes committed in Germany, which is the basis of Germany's territorial national criminal jurisdiction. As in the Ukrainian CC, the German CC does not specify certain spaces and objects to which this law applies. Interpretation of § 9 of the German Criminal Code, taking into account the provision of its § 3, allows us to conclude that German criminal jurisdiction extends to criminal offenses in the presence of any one of the following objective features (alternative objective criteria for recognizing the powers of law enforcement agencies to exercise national criminal jurisdiction): a) the socially dangerous act was committed in Germany; b) the socially dangerous consequence occurred in Germany; c) an accomplice to a criminal offense committed outside Germany committed an act in this country within the scope of his or her role. These features can be designated as alternative objective criteria for determining the powers of law enforcement agencies to

exercise national criminal jurisdiction. As we can see, in this form, the rules of Parts 2 and 3 of Article 6 of the CC of Ukraine are quite adequately correlated with these provisions of German criminal law. At the same time, the German Criminal Code also contains subjective criteria, which are required for the German national criminal jurisdiction to cover a crime. They are as follows: a) according to the perpetrator, the territory of Germany should have been the place where the result (consequence) of his criminal offense occurred; b) according to the accomplice, the territory of Germany should have been the place where the criminal offense was committed. Unlike the Criminal Code of Ukraine, regulating the limits of national criminal jurisdiction, the Criminal Code of Germany does not provide for exceptions to it, similar to those provided for in part 4 of Article 6 of the Criminal Code of Ukraine.

Conclusions. There are no fundamental differences between the regulation of the limits of national criminal jurisdiction under the laws of Ukraine and Germany. In both countries, it applies to all criminal offenses committed within the state territory (without specifying in the Criminal Code the objects that fall within it). The objective criteria for recognizing an offense as one subject to such jurisdiction are almost identical (although the Ukrainian criminal law describes them in more detail). At the same time, the Criminal Code of Ukraine does not provide for a corresponding subjective criterion (subjective criteria). Given that the criminal law of Ukraine (as well as the criminal law of Germany) pays maximum attention to the subjective side of a criminal offense (as an element of its *corpus delicti*), the use of a subjective criterion along with the objective one in the future to determine the limits of national criminal jurisdiction in the Criminal Code of Ukraine seems quite acceptable. Its implementation will help to clarify these limits. In addition, the comparative analysis shows that the advantage of the method used in the CC of Ukraine to determine the territorial limits of criminal law Ukraine is that it defines exceptions to it (regulation of diplomatic immunity), which makes the solution of this issue more complete.

KEYWORDS: *law on criminal liability; Criminal Code; validity and effect of the law on criminal liability; criminal law jurisdiction; commission of a criminal offense; application of criminal law; comparative method in criminal law.*

REFERENCES

1. World Justice Project. The Global Rule of Law Recession Continues. URL: <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/global>.
2. Berzin P.S., Volynets R.A., Berzina A.B. (2022). The principle of legality in the criminal law of Ukraine and Germany: some normative and law enforcement aspects. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*. № 72 (2). C. 121–126. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.72.52> (in Ukrainian)
3. Seryogin V.O., Voronov M.M., Chervyatsova A.O. (2020). Constitutional law as a leading branch of European Union law: a conceptual approach. *Juris Europensis Scientia*. Issue 4. C. 34–42. (in Ukrainian)
4. Zhytnyi O.O. (2013). Epistemological foundations of international criminal law research (issues of application of the comparative method). *Law and Security*. № 4 (51). C. 89–94. (in Ukrainian)
5. Kolodin D.O., Stepanenko O.V. (2022). Comparative method in criminal law research. *Actual problems of domestic jurisprudence*. № 1. C. 181–185. DOI: <https://doi.org/10.32782/392262>. (in Ukrainian)
6. Constitution of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>. (in Ukrainian)
7. Criminal Law of Ukraine. General part: textbook. Kharkiv: V. N. Karazin Kharkiv National University, 2015. 444 c. (in Ukrainian)
8. Zhytnyi O.O. (2015). Spatial aspects of the national criminal law: some problems of regulation. *Bulletin of the Criminological Association of Ukraine*. № 3 (11). C. 59–69. (in Ukrainian)
9. The Criminal Code of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. (in Ukrainian)
10. Dudorov O.O., Khavroniuk M.I. (2014). Criminal Law: Study guide / Edited by M.I. Khavroniuk. Kyiv: Vaite. 944 c. (in Ukrainian)
11. Beguntz A. Immunity phenomenon in the criminal law of Ukraine. *Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series "Law"*. 2023. Issue 34. C. 125–132. DOI: <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2022-34-15> (in Ukrainian)
12. Criminal Code (StGB). Date of issue: 15.05.1871. <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/>. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/>.
13. German Criminal Law. Translation. K.: VAITE, 2016. 408 c. (in Ukrainian)
14. Limitations of national criminal jurisdiction (some experience of comparative analysis) // Legal aspects of countering modern threats to sustainable development: abstracts of the XV International Scientific and Practical Conference "From Civil Society to the Rule of Law" (Kharkiv, June 07, 2024). Kharkiv: V. N. Karazin Kharkiv National University, 2024. C. 240–242. (in Ukrainian)

The article was received by the editors 01.10.2024

The article is recommended for printing 09.11.2024